

slovenskem jeziku. Gre za koncept plastnosti, ki je v knjigi Demonsko estetsko prikazana kot praksa slikarstva.

3. Smrt dogodja. Tretja raven knjige je usmerjena v devetdeseta leta. Pri tem je potrebno opozoriti na veliko ljubezen avtorja do zahodnoevropske kulture. V postsocialističnih državah, kamor spada tudi Slovenija, imamo poseben pojem kulture kot alibija za koketiranje s politiko. Gre za poslanstvo kulture, ki z vidika mučenice popravlja grehote tega sveta. Zato se J. S. označi za ne-kulturnika. Je pač umetnik in filozof, ki se spušča na tla virtualnih svetov. Ponovitev mu je zato zelo blizu.

Za konec bi le še omenil vprašljiv pojem visoke umetnosti, ki ga določa cena na trgu. Trg je žal organiziran po podobi medijske iluzije. Kako popiše ta razmerja J. S., pa si preberi sam v knjigi Demonsko estetsko, ki jo je, za knjige Slovenske matice zelo nenavadno, opremil Bojan Štokelj.

Klemen Fele

Ervin Dolenc

KULTURNI BOJ

Slovenska kulturna politika v kraljevini SHS 1918–1929, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1996, 405 str.

Ervin Dolenc, rojen leta 1960, je leta 1992 doktoriral na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Pričujoča knjiga je njegova predelana in dopolnjena dizertacija.

Kljub temu, da knjiga ne izraža jasnih in odkritih tendenc po razlaganju današnjega političnega trenutka in današnjih strank, ampak ostaja trdno v prvih desetletjih tega stoletja, je paralel in podobnosti z današnjo Slovenijo toliko, da jih ni moč prezreti. O avtorjevih namelih se ni potrebno spraševati, saj gre dejansko za povsem verodostojen, korekten in argumentiran prikaz naše dokaj bližnje zgodovine. Bolj krivo bo verjetno to, da smo Slovenci narod, ki se ob lastnih napakah nauči le tega, kako jih odlično ponoviti, in ne kako se jim izogniti.

Tako kot smo se leta 1918 rešili iz avstrijskega jarma, kamor smo bili dolgo

vpreženi proti svoji volji, in prvič svobodno zadihali v "naši" prvi nacionalni državi, smo se leta 1991 "osvobodili" dolgoletne srbske nadoblasti in končno zaživel v čisto naši, edini pravi, domovini. Evforija je bila v obeh primerih izjemno močna in hudičevo kratka. V vsesplošnem navdušenju smo Slovenci doživeli oba, verjetno edina v zgodovini, čudežna trenutka, ko so pripadniki nasprotnih političnih opcij pozabili medsebojne razprtije, zamere in sovraštva in celo uspeli sprejeti neko pomembno odločitev ob skoraj vsenarodnem konsenzu. Seveda je streznitev prišla kmalu. Po umiku prejšnje "oblasti" se je na "tržišču" pojavila cela vrsta za državo in državljane sila pomembnih reči (od šolstva do kulture), ki so potrebovale novega upravitelja. In igre so se začele. Dolenceva knjiga nam krepko olajša razumevanje početja današnjih slovenskih strank. Očitno je namreč, da so se učili pri najboljših.

Kulturni boj, ki se je v Sloveniji začel ob koncu prejšnjega stoletja, je danes, po 50-ih letih bolj ali manj trdnega dremeža, ponovno živahen, nekoliko so se zamenjale le strani in smeri. K nam je bil uvožen iz Nemčije, kjer je "kulturkampf" pomenil predvsem boj za ločitev cerkve od države. Pri nas se je razširil v boj za kulturo nasploh ter je boj za vodilno mesto v njej.

Največji kamen spotike je bilo vsekakor šolstvo. Nedvomno pozitivnim in na obeh straneh političnega spektra odobrenim spremembam (slovenizacija šol) je sledil boj za prevlado med liberalno in katoliško usmeritvijo vzgojno-izobraževalnih programov. Leta med 1918. in 1929. je odlikovala silna politična "stabilnost", saj je redkokatera vlada uspela živeti dlje kot eno leto, prosvetni ministri pa so se zaradi različnih političnih igrice, povezanih s tem pomembnim resorjem, menjavali v še krajših ciklih. Če ne upoštevamo Srbske radikalne stranke, ki je v vladi delovala

skoraj ves čas in poskušala celi državi vsiliti srbske šolske standarde, je bila šolska politika v Sloveniji krepko odvisna od koalicijskega partnerja radikalov. V časih ministrovanja Svetozarja Pribičevića (Jugoslovanska demokratska stranka) so šolske reforme dvigovale ogromno prahu in razburjale slovenski katoliški tabor. SLS, daleč najmočnejša katoliška stranka, je imela oblast v Sloveniji vseskozi trdno v rokah, zato je marsikatera odredba ali zakon na poti od Beograda do Ljubljane preprosto "zašla" in ostala "izgubljena", dokler ni liberalcev v jugoslovanski vladi zamenjala SLS in nevskečne zakone, če se je le dalo, preklcala. Nasploh je bila katoliška stran slovenske politične scene mnogo bolj organizirana, načelnejša in enotnejša od liberalne. Le-ta se je precej rada obračala po vetru in bila pripravljena na pakt tudi s hudičem (oz. z Nemci za časa Avstro-Ogrske in pozneje s srbskimi radikali), če bi ji ta pomagal v boju z idejno nasprotnico. Bili so nehomogeni (stalna trenja med levo in desno opcijo so konec leta 1922 pripeljala do razkola stranke) in jasno so vedeli predvsem, česa nočejo, kake uporabne alternative pa nikoli niso uspeli načrtati dovolj jasno in dosledno. Proti koncu 20-ih let sta si stranki, predvsem po prehodu SDS (Samostojne demokratske stranke, ki je izšla iz JDS) v opozicijo in dokaj stalni prisotnosti SLS (predvsem preko Antona Korošca, ki je bil pred uvedbo šestojanuarske diktature leta 1929 celo premier) začeli postajati sumljivo podobni. Kolikor je SLS zaradi iskanja kompromisnih rešitev, ki jih je kot stranka na oblasti morala sprejemati, izgubljala pri svoji načelnosti, je SDS v opoziciji postajala načelnejša, njena stališča pa resnejša in neomajnejša. Prav gotovo je k temu največ pripomogel opozicijski status. Stranka je od popolnoma centralistične in unitaris-

tične usmeritve v slabih desetih letih prešla k trdnemu zagovarjanju slovenske posebnosti in avtonomije. Tako je npr. leta 1918 Kulturni odsek, avtonomni posvetovalni organ Narodne vlade v Ljubljani, izdal resolucijo, ki je izražala željo, naj bi oblast "z vsemi sredstvi pospeševala razvoj posvetnega življenja vseh treh narodov na podlagi kulturne avtonomije". Izjavo je podpisalo tudi precejšnje število liberalno mislečih kulturnih delavcev, in po ostri reakciji JDS je liberalni intelektualni krog podal "Izjavo duševnih delavcev", ki je "odklanjala vsako separatistično stremljenje kot kvarno Jugoslaviji, slovenskemu plemenu pa naravnost pogubno". Pod izjavo se je podpisalo 17 ljudi, ki so se podpisali že na prejšnjo, popolnoma nasprotno resolucijo. Ob tem se človek spet spomni na današnje liberalce, ki so tudi znani po tem, da se radi podpišejo pod kakšen dokument, pa podpise čez nekaj dni po direktivi od zgoraj umaknejo. Deset let pozneje so se liberalci že spremenili v gorečega borca za slovensko avtonomijo. Zlasti prek svojega časopisa Jutro so nenehno razkrivali, kako Beograd (vključno s SLS, ki je bila v vladi) zapostavlja slovenske kulturne ustanove. Predstavili so tudi povsem predelan narodnokulturni program in se zavzeli za svoboden razvoj vseh kulturnih in zgodovinskih enot v državi ter proti hegemoniji enega naroda nad drugimi. Spremembo gre verjetno v največji meri pripisati dejstvu, da so v prvi polovici 20-ih let zaradi togega vztrajanja na unitarnem jugoslovanstvu ter agresivnega kulturnega boja, ki so ga vodili, ko so bili v vladi, ostali skoraj povsem brez podpore, sicer pretežno liberalne, slovenske inteligence. SLS, na drugi strani, predvsem pa njen nesporni vodja Anton Korošec, pa je začela zahajati v tak pragmatizem, da so se začela pojavljati močna razhajanja v

sami stranki. Od visokih kulturno-političnih načel katoliških politikov je tako ostalo le absolutno vladanje v Sloveniji.

Knjiga je razdeljena na tri samostojna poglavja. V prvem se seznanimo z bojem za različne ustanove in društva, ki se je razplamtel v Sloveniji po prevratu, kakor konec Avstro-Ogrske in začetek obstoja države SHS imenuje Dolenc. Ob popisovanju načinov, na katere smo Slovenci prišli do prej nemške lastnine, se nam ne more poriditi pretiran ponos, saj pravičnost in obzirnost do na lepem nemočne nemške manjšine nista bili prav močno izraženi. Praktično isti stavek bi bilo moč zapisati še za neki kasnejši čas, le da bi bilo letnico 1918 potrebno zamenjati s 1991, nemško manjšino pa z neko drugo. Drugo, najzanimivejše poglavje kronološko obdela celotno obdobje od nastanka kraljevine SHS do uvedbe diktature. Na začetku poseže tudi v zadnji dve desetletji prejšnjega stoletja, ko se je kulturni boj v Sloveniji pravzaprav začel, in na koncu vrže nekaj lovk v "prihodnost", v 30-a leta, v nas pa zbudi željo, da bi nam v roke prišlo tudi nadaljevanje knjige.

Tretje poglavje prinese predstavitev kulturnih organizacij liberalnega, katoliškega in marksističnega tabora.

Sklepne misli še enkrat povzamejo celotno obdobje in odlično zaokrožijo celoto. Gre vsekakor za veliko delo. Knjiga je pravi mali leksikon, saj je dogajanje tistega časa izjemno natančno popisano in osvetljeno z več (predvsem obeh nasprotnih) zornih kotov. Spisek virov in literature je, milo rečeno, impresiven in že to, da se je Dolencu uspelo prekopati skozi toliko dokumentov, knjig in časopisov, je vredno pohvale. Še toliko bolj, ker je goro zbranih podatkov uspel zelo berljivo zapisati, povezati in (sicer bolj občasno) nadgraditi s svojimi sklepi in mnen-

ji. Dolenc v prvi vrsti le posreduje podatke in zapisuje dejstva, za interpretacijo in slikanje ozadja pa pušča dovolj manevrskega prostora bralcu. Ob zelo strnjenem in intenzivnem drugem poglavju se pojavljajo manjše težave s preglednostjo, a je v veliko pomoč na koncu dodano imensko kazalo. Za vseh 538 oseb, omenjenih v knjigi, si je namreč nemogoče zapomniti, kaj, kdaj in zakaj so kaj naredili.

Glede na dejstvo, da kulturni boj, vsaj v neki obliki, v Sloveniji še vedno poteka (če omenimo le vprašanje verouka v šoli ali pa različne interpretacije istih dogodkov v "neodvisnih" dnevnikih in tednikih), bi bilo nadvse zanimivo prebrati, s kom, kako in zakaj smo se Slovenci pričkali po letu 1929. Nekaj mi sicer govori, da kljub raznim zunanjim "sovražnikom" verjetno še vedno v glavnem sami s seboj.

Prosim za nadaljevanje.

Marko Hajdinjak

Sigmund Freud
prevedla Mojca Dobnikar

TRI RAZPRAVE O TEORIJI SEKSUALNOSTI

**Škuc, Filozofska fakulteta,
Studia humanitatis,
letnik 8, Ljubljana 1995,
124 strani**

Tri razprave o teoriji seksualnosti je Freudovo tretje delo, ki je v prevodu izšlo pri Studii humanitatis in njegova osma v slovenščino prevedena knjiga. Glede na to, da gre za impozantnega avtorja in eno izmed njegovih najbolj temeljnih del, je devetdesetletno čakanje na slovenski prevod več kot preveč. Freud je prvi, ki se je poglobljeno ukvarjal s proučevanjem duševnih pojavov, predvsem z obrambnimi mehanizmi, sanjami in seksualnostjo. Le-ta je podrobneje predstavljena v pričujočem delu. Prevod temelji na šesti izdaji iz leta 1925. V dvajsetih letih, odkar je knjiga prvič izšla (leta 1905), je doživela številna spreminjanja in dopolnjevanja. Tako imamo v prevodu zbrane vse dodatke in spremembe, ki jih je avtor pripisal ob ponovnih izdajah, kar nam omogoča vpogled v razvoj njegovih spoznanj.

Pred nami so tri razprave o teoriji seksualnosti. Prva se ukvarja s seksualnimi aberacijami, druga z infantilno seksualnostjo in tretja s preobrazbami v puberteti. Ob branju ne moreš kaj, da ne bi pomislil na že standardno: pa saj Freud vse razlaga s seksualnostjo! V okoljih, kjer dominira krščanska miselnost, se zdi to kot očitek. Za trenutek se poskušajmo distancirati in dvigniti nad krščansko moralo. V tem primeru (pustimo ob strani strokovne ugovore, ki niso neposredno vezani na vprašanje morale) lahko sprejmemo, da je seksualnost gibalo vsega, in to po Freudu ni več očitek, ampak dejstvo. V skladu s tem Freud odgovarja, da ga ta očitek ne čudi, saj afektivni momenti s svojim vplivom zmedejo in povzročijo pozabljenost. S tem misli na filozofa Platona in Schopenhauerja, ki sta že pred njim pokazala, da človekovo početje in hotenje določajo seksualna prizadevanja. Naj navedem primer. Freud razlaga, da imajo otroci radi pasivne gibalne igre, kot so: guganje, metanje v zrak, vožnja z vlakom..., zato ker ob gibanju in tresenju telesa doživljajo ugodje. Tudi tresenje vozička, s katerim starši vozijo otroke, še dojenčke, na sprehode, ne nazadnje vzbuja ugodje, ki se otroku vtisne v podzavest. Ta povezava gibanja in ugodja fascinantno učinkuje na starejše dečke. Eno izmed takšnih učinkovanj Freud vidi v zanimanju za delovanje železnice, ki dobi s tem seksualno simboliko.

Če pride do potlačitve teh seksualnih impulzov iz otroštva, lahko opazimo reakcije na gibanje, ki se kažejo v slabosti pri vožnji ali pa v strahu pred njo.

V skladu s tem bi lahko rekli, da vzgojna metoda vzgojiteljev, ko poskušajo mladino odvrniti od seksualne dejavnosti s športom, ne deluje. Še huje, seksualni užitek nadomestijo z ugodjem, ki se rodi ob gibanju in